herpy

LEGWANY

Legwan nosorogi

Cyclura cornuta

Cyclura cornuta to ciężki, masywny legwan skalny z suchych rejonów Haiti (Hispanioli) na Karaibach. Ma na pysku rogowate guzy, osiąga 60-136 cm długości i waży 4,5-9 kg. Gatunek jest zagrożony w naturze. Zwierzęta z hodowli są zwykle spokojne, ale gatunek wymaga osobnego małego pomieszczenia, silnego ciepła i UVB, diety roślinnej oraz opieki przez 20 lat lub dłużej.

Rodzina: Iguanidae Nazwa angielska: Rhinoceros Iguana Dawna nazwa: *Aloponotus cornutus; Iguana cornuta; Lacerta cornuta; Metopoceros cornutus*

NAJWAŻNIEJSZE FAKTY

ZWIERZĘ

Wielkość dorosłego osobnika	**60-136 cm** długość całkowita z ogonem
Waga	**4 500-9 000 g**
Długość życia	**15-25 lat**
Aktywność	**Za dnia**
Tryb życia	**Skalny, naziemny i kopiący nory**
Środowisko	**Półpustynia, suchy las i tereny skaliste**
Trudność	**Doświadczony**

HODOWLA

Min. terrarium	**400 × 250 × 200 cm** D × S × W dla 2 dorosłych osobników
Temperatura w dzień	**27-33 °C**
Miejsce wygrzewania	**36-42 °C**
Temperatura w nocy	**20-24 °C**
Wilgotność	**40-60%**
Woda	**Miska z wodą**
UVB	**Niezbędne** Strefa Fergusona 3
Pokarm	**Owoce i rośliny**
Utrzymanie	**Pojedynczo lub w parach**

ROZMNAŻANIE

Rozmnażanie	**Jajorodny**
Dojrzałość płciowa	**24-108 miesięcy**
Wielkość zniesienia	**5-24 jaj**
Zniesienia w roku	**1**
Inkubacja	**85-92 dni** przy 30 °C

OCHRONA I FORMALNOŚCI

CITES	**Załącznik I**
Załącznik unijny	**Załącznik A**
IUCN	**Zagrożony (EN)**

O gatunku

Cyclura cornuta to duży, ciężki legwan o mocnych nogach, masywnej głowie i grubym, bocznie spłaszczonym ogonie. Od karku aż po koniec ogona biegnie grzebień ostrych, zrogowaciałych łusek. Epitet gatunkowy *cornuta* to po łacinie "rogata" i odnosi się do powiększonych, kostnych guzów na pysku, które przypominają róg. Samiec ma dużą poduszkę tłuszczową z tyłu głowy, duży fałd podgardlowy, większe pory udowe oraz wyraźniejsze rogi i grzebień. Samica również ma rogi i fałd podgardlowy, a różnice między płciami są mniejsze niż u większości innych legwanów.

Zwierzę osiąga 60-136 cm całkowitej długości, a większość dorosłych waży 4,5-9 kg. Samce są największe. Ubarwienie jest jednolicie szare do brązowego, u niektórych osobników stalowoszare lub ciemnozielone. Młode po wykluciu ważą około 43 g i mierzą około 18 cm, z czego niecałe 10 cm przypada na tułów.

Gatunek opisał w 1789 roku Pierre Joseph Bonnaterre. Oprócz formy nominatywnej na Navassie żył podgatunek *C. c. onchiopsis*, który wymarł; niektórzy uważają go za odrębny gatunek. *Cyclura stejnegeri* z wyspy Mona koło Portoryko była wcześniej uznawana za podgatunek. Na Hispanioli gatunek współwystępuje z *Cyclura ricordii* i jest to jedyne miejsce, gdzie dwa gatunki *Cyclura* dzielą siedlisko.

Zwierzęta z hodowli są z reguły spokojne i dobrze znoszą ludzi, a niektóre wręcz szukają kontaktu. Nastrój zmienia się jednak w zależności od osobnika, pory roku i dnia. Przyparte do muru zwierzę najchętniej ucieka, ale jeśli nie może, gryzie i uderza potężnym ogonem. Ugryzienie jest poważne, a długie pazury mogą rozorać skórę, również podczas obsługi oswojonego osobnika.

Występowanie i środowisko

Cyclura cornuta występuje wyłącznie na Hispanioli (Haiti i Dominikana) oraz okolicznych wyspach. Populacje są rozproszone i stabilne tylko na Isla Beata i na krańcu półwyspu Barahona w parku narodowym Jaragua. Dość gęste populacje występują w południowo-wschodnim Haiti i na wyspach u wybrzeży, przy jeziorze o słonawej wodzie Étang Saumâtre na Haiti oraz przy słonym jeziorze Lago Enriquillo na Dominikanie, m.in. na wyspie Isla Cabritos. Stwierdzenie z Île de Limbe w północnym Haiti pokazuje, że gatunek żyje także dalej na północ.

Podgatunek z Navassy zniknął. Populacja na Hispanioli się skurczyła, zwłaszcza na Haiti, gdzie mocno ucierpiała przez wylesianie, polowania i zawleczone drapieżniki, a gatunek uznaje się za zagrożony (EN).

> **Naturalny zasięg:** Haiti i Dominikana.

ŚRODOWISKO

Gatunek żyje głównie w suchych zaroślach i suchych lasach, gdzie pada bardzo mało deszczu. Krajobraz jest kamienisty, z erodowanym wapieniem, nielicznymi drzewami i krzewami, kaktusami i tarasami nadmorskimi. Zwierzę przebywa przy dużych głazach i płytach skalnych, na których się wygrzewa, i ma szczeliny oraz jamy, w których się chowa. Natychmiast ucieka między skały, gdy dostrzeże ludzi, ptaki drapieżne lub zdziczałe psy i koty.

Średnia roczna temperatura wynosi co najmniej około 27 °C, a gatunek wymaga ciepła i silnego słońca. Jest aktywny w dzień i długo się wygrzewa. Pierwotnie żył głównie w pobliżu wybrzeży, ale ludzie i zawleczone drapieżniki wypchnęli go dalej w głąb lądu. Samce są terytorialne, a najbardziej agresywne mają największe terytoria. Gody przypadają na początek pierwszej pory deszczowej w maju i czerwcu, a samice składają jaja około początku sierpnia. Samice walczą między sobą o nieliczne dobre miejsca do gniazdowania.

Hodowla

TERRARIUM

Przestrzeń jest kluczowa w utrzymaniu *Cyclura cornuta*; zbyt mało miejsca i zbyt mało światła słonecznego to główne przyczyny, dla których zwierzęta źle się czują w niewoli. Para potrzebuje co najmniej 9-10 m² podłogi, np. 400 × 250 cm, i najlepiej 2 m lub więcej wysokości. Więcej miejsca, najlepiej do około 18 m², zawsze jest korzystne, a żadne pomieszczenie dla legwanów nie jest za duże. W praktyce jest to pomieszczenie budowane specjalnie w tym celu, najlepiej z oknami od południa i dużym wybiegiem zewnętrznym na słoneczne letnie dni.

Gatunek kopie. Połowę podłogi przeznacz na gruby piasek o głębokości 45-60 cm, a resztę zbuduj z dużych kamieni połączonych zaprawą w kilka jam i wiele miejsc do wygrzewania, tak żeby nic nie mogło się osunąć. Głazy i murki działają jako bariery wzrokowe, dzięki czemu każde zwierzę może osobno dotrzeć do pokarmu, miejsca do wygrzewania i cienia, a dominujący samiec nie odetnie drugiego od wszystkiego. Wszystkie miejsca do wygrzewania muszą być dostępne dla wszystkich zwierząt, a kryjówki, w których mogą się całkowicie schować, zmniejszają nerwowość i walki. Okolicę misek z pokarmem utrzymuj wolną od piasku i ziemi, żeby zwierzę nie połykało podłoża razem z jedzeniem.

Najlepiej sprawdza się para. Kilka osobników razem tworzy hierarchię, w której o pozycji decyduje wielkość, a zbyt wiele zwierząt na zbyt małej przestrzeni powoduje stres.

TEMPERATURA

Powietrze w dzień powinno mieć 27-33 °C, a w jamach może być nieco chłodniej. Powierzchnia miejsca do wygrzewania powinna mieć 36-42 °C. W nocy temperatura powinna wynosić 20-24 °C i nigdy nie może przez dłuższy czas spadać poniżej 17 °C. U dorosłego zwierzęcia ciepło i światło UVB muszą obejmować całe ciało: umieść kilka lamp obok siebie nad dużym,

płaskim kamieniem i zostaw 30-60 cm wolnej przestrzeni wokół miejsca do wygrzewania, żeby zwierzę mogło przemieszczać się za ciepłem. Zawsze montuj osłony lamp.

Latem najlepszym rozwiązaniem jest nasłoneczniony wybieg zewnętrzny, ale zawsze musi tam być ogrzewana, sucha kryjówka. Długie okresy powyżej około 35 °C obniżają płodność u blisko spokrewnionej *Cyclura nubila*.

Czytaj więcej: Światło i UVB

WILGOTNOŚĆ I WODA

Gatunek pochodzi z suchego klimatu, a wilgotność powietrza w terrarium powinna być umiarkowana, około 40-60 %. Wartości te nie są udokumentowane dla gatunku, lecz ustalone na podstawie klimatu siedliska. Dwie krótkie pory deszczowe w roku, wiosną i jesienią, można odtworzyć codziennym deszczem z instalacji zraszającej późnym popołudniem. Piasek powinien być suchy na powierzchni, ale głębiej może być lekko wilgotny, żeby korytarze się nie zawalały.

Postaw miskę z wodą tak, żeby nie mogła się przewrócić. Dorosłe zwierzęta większość wody czerpią z pokarmu i rzadko piją, ale samice piją tuż przed złożeniem jaj, kiedy łatwo się odwadniają, i wtedy zawsze muszą mieć świeżą wodę.

Czytaj więcej: Wilgotność, zraszanie i wentylacja

OŚWIETLENIE I UVB

Cyclura cornuta jest aktywna w dzień i wymaga zarówno ciepła, silnego światła dziennego, jak i UVB. Nad miejscem do wygrzewania użyj źródła UVB w strefie Fergusona 3, np. mocnej lampy rtęciowej lub metalohalogenkowej, tak aby indeks UV przy wygrzewającym się zwierzęciu wynosił około 4-6, i uzupełnij to silnym białym światłem nad resztą pomieszczenia. Sprawdzaj miernikiem UV i wymieniaj lampy zgodnie z zaleceniami producenta. Żadne sztuczne światło nie dorówna słonecznemu, więc wykorzystuj okna i pobyt na zewnątrz, ale szkło i większość rodzajów tworzyw sztucznych nie przepuszcza UV.

Długość dnia powinna zmieniać się z porą roku, z 10-14 godzinami światła. Zmiana długości dnia w ciągu roku jest najważniejszym sygnałem uruchamiającym rozród u *Cyclura*.

ŻYWIENIE

Gatunek jest niemal wyłącznie roślinożerny. Podstawą są zielone liście: mniszek oraz liście kapustnych, takie jak liście rzepy i gorczycy sarepskiej, uzupełnione endywią, cykorią i rukwią wodną. Do tego warzywa (fasolka szparagowa, groszek cukrowy, okra, pasternak, papryka, tarta dynia i dynia zimowa) oraz trochę owoców, najlepiej figi, papaja, mango oraz liście i owoce opuncji. Szpinak, kapusta głowiasta, brokuły, brukselka, kukurydza, seler naciowy i sałata zawierają za dużo szczawianów lub fosforu, za mało składników odżywczych albo substancje hamujące pracę tarczycy i nie są podawane. Wszystko dobrze posiekaj i wymieszaj, żeby zwierzę nie wybierało tylko ulubionych kąsków, i najlepiej domieszaj naturalny granulat dla legwanów lub mączkę z lucerny dla błonnika.

Pokarm zwierzęcy nie należy do stałej diety. Zbyt dużo białka prowadzi do otyłości, stłuszczenia wątroby i trwałego uszkodzenia nerek. Dorosłe karmi się około pięciu dni w tygodniu. Pokarm posypuje się wapniem 1-2 razy w tygodniu, a witaminami co drugi tydzień; młode dostają wapń 2-3 razy, a witaminy raz w tygodniu. Ciężarne samice w sezonie rozrodczym potrzebują dodatkowego wapnia. Kontroluj wagę i daj zwierzęciu możliwość ruchu.

Czytaj więcej: Wapń, witaminy i suplementy

ZACHOWANIE I OBCHODZENIE SIĘ ZE ZWIERZĘCIEM

Zwierzęta z hodowli są najczęściej spokojne i tolerancyjne, a niektóre zabiegają o uwagę. Nastrój może się zmieniać, a skądinąd przyjazne zwierzę może mieć okresy, kiedy chce mieć spokój. Najważniejszym sygnałem jest kiwanie głową: samce kiwają do siebie, by oznaczyć terytorium, a zwierzę może kiwać do ludzi na ostrzeżenie lub powitanie. Ugryzienie jest poważne, a pazury zostawiają głębokie rany, więc przy obsłudze używaj grubych skórzanych rękawic.

Samce są terytorialne i nie można ich trzymać razem. Najlepiej sprawdza się para, która jest razem od kilku lat. Samiec niechętnie przyjmuje nową samicę i może ją ścigać tak zawzięcie, że trzeba ją zabrać. Samice również walczą między sobą o miejsca na gniazdo. Pomieszczenie zawsze powinno być na tyle duże, żeby zwierzęta mogły schodzić sobie z drogi, i miej w gotowości dodatkowy wybieg.

Jak wszystkie gady, legwany mogą przenosić salmonellę. Myj ręce po kontakcie ze zwierzętami, terrarium i pokarmem.

Czytaj więcej: Kwarantanna i higiena

Rozmnażanie

DOJRZAŁOŚĆ PŁCIOWA I OKREŚLANIE PŁCI

Samiec jest większy od samicy i ma większe rogi, wyższy grzebień, poduszkę tłuszczową z tyłu głowy, duży fałd podgardlowy i duże pory udowe. Dymorfizm płciowy jest mniejszy niż u większości legwanów, ponieważ samica również ma rogi i fałd podgardlowy. Dojrzałość płciowa przychodzi późno: samice mogą być dojrzałe po 2-3 latach, a samce po 4-5 latach, ale wiele zwierząt dojrzewa dopiero po 5-9 latach. Do rozrodu przeznaczaj tylko zwierzęta w pełni wyrośnięte i w dobrej kondycji.

GODY I KOPULACJA

Gody są zależne od długości dnia i pory deszczowej. Samce są najbardziej gotowe do rozrodu w kwietniu i maju, a kopulacja następuje w maju lub czerwcu i trwa dwa-trzy tygodnie; zaloty mogą zacząć się już w marcu, kiedy samiec goni samicę. Samiec energicznie kiwa głową i chwyta samicę za kark. Obserwuj, czy samica nie jest ścigana zbyt zawzięcie, i rozdziel zwierzęta, jeśli pojawią się u niej rany. Najlepsze wyniki daje para, która jest razem od kilku lat, a rozród najczęściej kończy się niepowodzeniem z powodu zbyt małej przestrzeni.

SKŁADANIE JAJ I ZNIESIENIA

Samica składa jaja około 40 dni po kopulacji, najczęściej pod koniec lipca lub na początku sierpnia. Zniesienie liczy zwykle 5-24 jaja, średnio 12-17, a wyjątkowo do 34. Jaja mają około 7 × 4 cm i ważą około 60 g. W tygodniach poprzedzających samica kopie próbne dołki, brzuch wyraźnie się powiększa, a ona je mniej. Musi mieć nasłoneczniony obszar z piaskiem lub ziemią o głębokości 35-60 cm, dużą skrzynię wypełnioną ziemią albo budkę lęgową z pokrywą i otworem wejściowym. Bez odpowiedniego miejsca na gniazdo może zatrzymywać jaja. Samica pilnuje gniazda od kilku dni do kilku tygodni.

INKUBACJA

Jaja ostrożnie wyjmuje się i umieszcza w zamkniętym pojemniku na lekko wilgotnym wermikulicie lub perlicie, np. dwie części wermikulitu na jedną część wody wagowo, tą samą stroną do góry, jak leżały, i tak, żeby się nie stykały. Inkubuj w około 30 °C; 28-29 °C daje ospałe młode z dużymi woreczkami żółtkowymi, które często giną. Skropliny na pokrywie wycieraj, a lepiej trzymać jaja za sucho niż za mokro. Warto regularnie ważyć jaja, aby śledzić ich rozwój. Niezapłodnione jaja są miękkie i przebarwione i należy je usunąć.

Wyklucie następuje po 85-92 dniach.

ODCHÓW MŁODYCH

Młode ważą około 43 g, mierzą około 18 cm i od początku są aktywne. Zapewnij im terrarium z ogrzewaniem, UVB, kryjówkami z ułożonej w stos kory korkowej i podłożem, które nie zostanie połknięte z pokarmem. Powietrze w dzień powinno mieć 27-32 °C, a w nocy około 24 °C. Młode karmi się co drugi dzień drobno posiekanym pokarmem roślinnym posypanym wapniem i witaminami. Młode trzeba rozdzielić, jeśli niektóre są odpędzane od jedzenia i miejsca do wygrzewania.

Zdrowie i częste błędy

Większość problemów wynika ze zbyt małej ilości przestrzeni, ciepła, UVB i wapnia albo z niewłaściwej diety. Typowe problemy to:

- Choroba kości przy zbyt małej ilości UVB i wapnia.
- Otyłość, stłuszczenie wątroby i uszkodzenia nerek przy zbyt dużej ilości białka.
- Oparzenia od lamp, jeśli zwierzę leży pod jedną lampą albo lampa nie ma osłony.
- Stres, gdy wiele zwierząt trzyma się razem na zbyt małej przestrzeni.
- Zatwardzenie spowodowane piaskiem lub innym podłożem połkniętym z pokarmem.
- Problemy ze złożeniem jaj u samic bez odpowiedniego miejsca na gniazdo.
- Ugryzienia i rany ogona między zwierzętami, których nie można trzymać razem.

Bez przestrzeni i światła słonecznego zwierzęta rzadko dożywają sędziwego wieku, natomiast przy dobrej opiece żyją 20 lat lub dłużej. Regularnie zlecaj weterynarzowi badanie próbek kału i znajdź weterynarza z doświadczeniem w leczeniu gadów, zanim będzie potrzebny.

Zawsze pytaj kogoś, kto się zna

Ten poradnik to dobry punkt wyjścia, ale nie zastąpi doświadczenia. Zwierzęta są różne, a wielu najważniejszych rzeczy można się nauczyć tylko od ludzi, którzy od lat hodują dany gatunek. Porozmawiaj z hodowcą, doświadczonym terrarystą lub weterynarzem, który zna gady i płazy, zanim kupisz zwierzę - i ponownie, gdy coś wygląda niepokojąco.

Pełny poradnik z mapą i aktualizacjami: herpy.org/pl/legwany/cyclura-cornuta